

UNIwersYTET GDAŃSKI
Wydział Nauk Społecznych
Instytut Politologii
Zakład Studiów Globalnych
i Regionalnych

80-952 Gdańsk, ul. Bażyńskiego 4, tel. (0-58) 523 41 68
mail: marek.rewizorski@ug.edu.pl

Dr hab. Marek Rewizorski, prof. UG

Gdańsk, 15.12.2025 r.

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Natalii Adrianny Potery, pt.,
Znaczenie „średniości” w globalnym systemie międzynarodowym. Państwa
członkowskie MIKTA jako studium przypadku”, Poznań 2025, ss. 264,
napisanej pod kierunkiem prof. UAM dr hab. Przemysława Osiewicza**

Rozprawa doktorska autorstwa pani mgr Natalii Potery wiąże się z próbą zbadania i zanalizowania kategorii potęgowości i wpływu, jako instrumentarium badawczego inherentnie związanego z dyscypliną nauk o polityce i administracji, a jednocześnie mającego pierwszorzędne znaczenie dla dynamicznie rozwijającej się nauki o stosunkach międzynarodowych. Autorka koncentrując się na poziomie międzypaństwowym, tj. odwołując się do koncepcji „systemu międzynarodowego”, zdecydowała się zbadać potęgowość państw średniego rzędu (nazwanych przez nią podmiotami średniej mocy lub też średnimi mocarstwami/potęgami), zaliczanych do międzyregionalnego, niesformalizowanego partnerstwa określanego akronimem MIKTA (Meksyk, Indonezja, Korea Południowa, Turcja, Australia).

Kategoria władzy przyjmującej w relacjach międzypaństwowych specyficzną postać potęgi/siły oraz głębokich oddziaływań perswazyjnych została obudowana przez autorkę ideową poduszką obejmującą m.in. bezpieczeństwo, dobrobyt, suwerenność, demokrację, transparentność, itd. Pytając o kluczowe atrybuty (nazywane przez autorkę także aspektami) potęgowości, szansę zmiany (poprawy) statusu w społeczności międzynarodowej oraz główne problemy na tej drodze, kandydatka scharakteryzowała drogi rozwojowe pięciu odmiennych od siebie państw, które w 2013 r. nawiązały bliższą współpracę w wybranych dziedzinach,

deklarując przy tym kolektywny wymiar działań zmiarzących do budowania efektywnego systemu globalnego zarządzania/globalnej rządności.

W pracy wybrzmiewa dyskusja prowadzona przede wszystkim z geopolitycznego punktu widzenia, uzupełnianego przez rozważania odwołujące się do obszarów historycznego, instytucjonalnego i behawioralnego. Kandydatka, patrząc przede wszystkim przez pryzmat realizmu politycznego, zauważyła podobieństwa i różnice zarówno w zakresie indywidualnych dróg do utrwalenia średniości lub wyjścia poza ograniczenia średniopotęgowości, zalegające w podglebiu wewnątrzpaństwowym, jak również wzięła pod uwagę uwarunkowania zewnętrzne, wymagające od państw właściwej receptywności w odniesieniu do czynników zmiany i adaptowalności do zmieniających się warunków realizacji własnej agendy działań. Wiele miejsca poświęciła przy tym na nakreślone strategii, a także ukazanie dążeń państw grupy, która dla części politologów i internacjologów jest innowacyjną platformą współpracy opartą na uniwersalnych wartościach demokracji, praworządności i ochrony praw człowieka, dla innych zaś niewiele znaczącym akronimem wytworzonym przed laty przez brytyjskiego analityka pracującego dla wielkiego amerykańskiego banku inwestycyjnego. Pani magister podejmując pośrednio i tylko punktowo to zagadnienie skupiła się w swojej pracy nie tyle na instytucjonalnym wymiarze współpracy przedmiotowej piątki, ile na uwarunkowaniach utrzymania lub poprawy pozycji zajmowanej przez każde z państw tworzących grupę MIKTA, w ramach hierarchicznie ukształtowanej struktury regionalnej i globalnej społeczności międzynarodowej, a przynajmniej tej jej części, która odnosi się do suwerennych państw, pełnoprawnych i pierwotnych podmiotów prawa międzynarodowego.

Zadanie, którego w recenzowanej dysertacji podjęła się autorka można uznać za niezwykle wymagające. Powodem tego jest złożoność i wielowątkowość problemu, który nie ma wyłącznie aspektu regionalnego ale wpisuje się w szerszą koncepcję globalnego i regionalnego zarządzania. Co więcej, wiąże się z oceną mechanizmów dobrego rządzenia w państwach grupy MIKTA, oceną standardów implementacyjnych polityk wewnętrznych z komponentem obcym (ang. *policy*) a także różnic w adaptacji do rozwiązań promowanych przez establishment polityczny (zwłaszcza liderów partii sprawujących władzę) w ramach wewnątrz krajowej rywalizacji politycznej (ang. *politics*). *Last but not least* praca stanowi interesujące studium przypadku politycyzacji wybranych kwestii (np. edukacja, walka z przestępczością zorganizowaną, demografia, kultura) w państwach MIKTA, które w zależności od kontekstu oraz siły dyskursywnej poszczególnych grup interesu nabierają

odmiennego znaczenia (*vide* odmienne podejście do roli pełnionej przez służby dyplomatyczne w państwach MIKTA).

Przedmiotem recenzji jest szczegółowa ocena, czy rozprawa spełnia warunki określone w art. 187 ust 1-3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r., poz. 742 z późn. zm.), tj. czy rozprawa doktorska, przygotowana pod opieką prof. UAM dr hab. Przemysława Osiewicza prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydatki w dyscyplinie, potwierdza umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a także wskazuje na oryginalne rozwiązanie problemu naukowego.

Konstrukcja, podłoże teoretyczne i metodologia rozprawy

Rozprawa doktorska będąca przedmiotem recenzji ma klasyczny układ. Składa się z wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, wykazu skrótów i zwrotów, a także spisów: tabel, rycin i wykresów. Pracę zamyka obszerna bibliografia.

Stosunkowo rozległy i bogaty pod względem merytorycznym wstęp (ss. 4-11) cechuje zachowanie spójnego układu treściowego, w którym nakreślono tło problemowe, uwypuklono powody podjęcia badań i ich przedmiot, uzasadniono wybór tematyki badań, określono problem badawczy, a także wskazano zakres czasowy, przedmiotowy i podmiotowy pracy. Tematykę dysertacji osadzono w warstwie badań politologicznych, ze względu na dostrzeżenie przez autorkę problematyki wpływu czynników potęgi państwa na ich pozycję (status) w globalnym systemie międzynarodowym a także dokonanie analizy zmian społeczno-politycznych państw MIKTA w ostatnim ćwierćwieczu, w kontekście przyjmowanych strategii rozwoju.

Praca w głębszej warstwie narracyjnej stała się też okazją do prześledzenia transformacji politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej państw ugrupowania ze szczególnym uwzględnieniem atrybutów materialnych, behawioralnych i ideacyjnych, posiadanych przez każde z państw MIKTA w różnym stopniu. Dzięki temu w dysertacji możliwa stała się użyteczna pod względem komparatystycznym refleksja na temat tożsamości każdego z państw tworzących partnerstwo, pozwalająca na charakterystykę ciągłości i zmiany polityki zagranicznej państw grupy w kontekście zaburzeń, kryzysów i szoków zewnętrznych, do których zaliczyć można m.in. kryzys gospodarczy 2008+, pandemię COVID-19 i konflikt w Ukrainie.

Kandydatka wybrała tradycyjne podejście do problematyki relacji między państwami oparte na trójkącie obszarowym polityka-gospodarka-bezpieczeństwo. Zaakcentowała przy

tym głęboką asymetrię w zakresie potęgi, mechanizmów oddziaływania, posiadanych zasobów, pozycji w systemie międzynarodowym i kultury strategicznej w badanych państwach, uwidocznionych w różnicach odnośnie do: posiadanego statusu (nowa lub stara średnia potęga), podejścia do ładu międzynarodowego (rewizjonizm lub konformizm), kierunku polityki zagranicznej (regionalna, regionala i globalna), szansy na osiągnięcie statusu mocarstwa ponadregionalnego (niska, średnia, wysoka). Ten wybór można uznać za właściwy. Jednocześnie należy wskazać, że mgr Potera nie zdecydowała się w większej mierze nakreślić powiązań bilateralnych i multilateralnych między samymi państwami grupy (może za wyjątkiem Korei Południowej i Turcji w aspekcie polityczno-wojskowym).

Stosunkowo dużo miejsca we wstępie poświęcono na ukazanie problemu badawczego, choć zabrakło syntetycznego nakreślenia modelu badawczego. Ten ostatni można z pracy do pewnego stopnia rekonstruować, bowiem autorka skorzystała z badań m.in. Sułka, Brzezińskiego, Organskiego czy Wallersteina, które można wykorzystać w modelu wyznaczania potęgi państwa. Zgodnie z nim, czynniki wpływające status państwa w hierarchicznie ukształtowanej społeczności międzynarodowej można podzielić na czynniki materialne, behawioralne i ideacyjne. Zabieg ten jest uzasadniony chociaż szkoda, że kandydatka nie zdecydowała się dodać jednego rozdziału i scharakteryzować technologicznego wymiaru średniopotęgowości. Jak można sądzić, pozwoliłby na potraktowanie cyberprzestrzeni i rzeczywistej przestrzeni geograficznej jako całości integralnie połączonych i wzajemnie przenikających się nie tylko w wymiarze regionalnym, ale także interregionalnym a nawet planetarnym. Szersze uwzględnienie technologicznego wymiaru średniopotęgowości, wykraczające poza li tylko atrybuty materialne, pozwoliłoby na analizę zachowań państw MIKTA nie tylko w kontekście przyrostu zdolności militarnych ale także oddziaływań w zakresie cyberbezpieczeństwa, ochrony danych, ryzyk technologicznych i sztucznej inteligencji jako zmiennych wpływających na stabilność społeczno-polityczną państw średniego rzędu. Tym, co mogłoby być przydatne w rozwinięciu modelu badawczego, którego elementy znajdujemy w pracy, mogłoby być także uwzględnienie ram zarządzania niepewnością a także odniesienie się przez autorkę dysertacji do tej kategorii jako punktu wyjścia dla rozważań nad sposobami i instrumentami budowy tzw. odporności (ang. *resilience*) państw MIKTA, stojących w obliczu wyzwań związanych z coraz silniej zauważalną dekonstrukcją powojennego ładu międzynarodowego i wyłanianiem się państw mających ambicje tworzenia alternatywnych - względem zachodnich - instytucji działających na skalę ponadregionalną (np. wspomniane przez kandydatkę państwa grupy BRICS, której uczestnikiem od 2025 r. jest Indonezja). Wydaje się, że wartościowe we wstępie pracy byłoby

też scharakteryzowanie kluczowych terminów występujących w pracy, takich jak: „średniość”, „średniopotęgowość”, „społeczność międzynarodowa”, „system państw”, „globalny system międzynarodowy”, „(nieformalna) hierarchia w społeczności międzynarodowej”, „status międzynarodowy” „awans społeczny” i „mocarstwo”. Wartościowe w tym zakresie są pracy badaczy reprezentujących tzw. „szkołę angielską”, lokującą się blisko nurtu realistycznego w nauce o stosunkach międzynarodowych.

O potrzebie zaopatrzenia pracy w swego rodzaju przegląd najważniejszych terminów warto też wspomnieć ze względów językowych i kulturowych. Wspomniana „średniość” (ang. br *middleness*) pojawiająca się w tytule pracy jest naturalna dla języka angielskiego i odnosi się do „stanu lub cechy bycia pośrodku, między ekstremami”, a w literaturze pięknej, zwłaszcza z okresu wiktoriańskiego, odnosi się do stanu życia pomiędzy początkiem a końcem, kontrastującego ze skrajnością i uosabiającego subtelne, codzienne, można by nawet rzec - zwyczajne życie. W języku polskim „średniość” ma znaczenie bardziej ambiwalentne. Z pewnością oznacza cechę zalegania między ekstremami. Jednocześnie „średniość” może oznaczać coś, co jest „drugiej kategorii”, „bez wyrazu”, „przeciętne”, „banalne”, „niewyróżniające się”, a nawet „peryferyjne”. A przecież wskazane państwa MIKTA należą do wyróżniających się członków społeczności międzynarodowej i w świetle przeprowadzonych badań nie można utożsamiać ich z nijakością, pośledniością, czy nawet bylejakością. Potwierdza to sama kandydatka wskazując na bogactwo środków i instrumentów oddziaływania państw MIKTA na otoczenie i znaczne zdolności adaptacyjne tych państw, potrafiących sprawnie reagować na bodźce z zewnątrz. Być może zatem lepszym zabiegiem byłoby zastąpienie w tytule pracy terminu „średniość”, terminem „średniopotęgowość”?

W pracy odniesiono się do głównego celu badawczego. Sformułowano też trzy pytania i hipotezę badawczą. Warto podkreślić, że kandydatka najpierw stawia pytania a potem formułuje hipotetyczne odpowiedzi, co jest zabiegiem właściwym, jednym ze szczegółów, które wyróżniają solidne prace doktorskie. Wydaje się jednak, że drugie z pytań badawczych tj. o prawdopodobieństwo uzyskania przez państwa MIKTA pozycji supermocarstwa jest zbyt ambitne i trudno na nie przekonująco i zgodnie z rygorem naukowym odpowiedzieć, nawet w przypadku zastosowania złożonych metod analizy strategicznej zapożyczonych z nauk o zarządzaniu i jakości (np. analiza trendów, metoda delficka, analiza kluczowych czynników sukcesu czy analiza SWOT). Hipoteza główna jest zbudowana poprawnie pod względem logicznym choć ze względów klarowności założeń pracy i linii argumentacyjnej lepiej byłoby sformułować ją w odniesieniu do określonych

czasowych – bliżej nieokreśloną „przyszłość”, zastąpić przez średnio- lub długoterminową perspektywę powiązaną ze strategiami rozwoju poszczególnych państw MIKTA.

Co interesujące, kandydatka w hipotezie odniosła się do czynników jakościowych, technologicznych jako budulca statusu państw średniego rzędu a jej rozważania pozwalają zgodzić się z tym założeniem. Tym bardziej szkoda, że praca nie zwraca większej uwagi na znaczenie innowacji oraz innowacyjności (choć ta problematyka jest analizowana) i wykorzystuje tylko w podstawowym zakresie teorii z zakresu ekonomii politycznej kształtujące politykę handlową i inwestycyjną we współczesnej gospodarce międzynarodowej. Mowa tu przede wszystkim o współczesnych teoriach neotechnologicznych wymiany międzynarodowej (teoria luki technologicznej, opóźnienia naśladowczego i teoria cyklu życia produktu), sformułowanych przez Posnera i Lindera w latach 60. ubiegłego wieku, a nawiązujących do klasycznych w ekonomii teorii Ricardo, Heckschera, Ohlina czy Samuelsona.

We wstępie pracy wskazano na wykorzystane zarówno jakościowych jak również ilościowych metod, ze szczególnym naciskiem na krytyczną analizę źródeł, analizę dyskursu, metodę studium przypadku, metodę asocjacyjną wzbogaconą przez elementy potęgotetrii oraz analizy statystycznej. Uwaga, z jaką kandydatka podeszła do metodologii to kolejny element pozwalający określić dysertację mianem wartościowej i przemysłanej.

Dokonując oceny wstępnej tej części rozprawy należy stwierdzić że autorka przygotowała bardzo merytoryczne wprowadzenie do dalszej części wywodu. Nie budzi wątpliwości prezentacja argumentacji i nakreślenie kierunku dociekań, choć zauważalne jest eksponowanie akcentów praktycznych nad teoretycznymi, co wynika najprawdopodobniej z dużego znaczenia, jakie w badaniach kandydatki odgrywają atrybuty materialne i behawioralne, którymi dysponują (choć w różnej mierze) państwa MIKTA. Zagadnienia praktyczne są w znacznej mierze równoważone przez umiejętne wyzyskanie przez kandydatkę kategorii wykorzystywanych przez realizm klasyczny i strukturalny (interesy narodowe, pragmatyczna współpraca, równowaga sił, anarchia), uzupełnionych przez czynniki ideacyjne wskazujące na rolę idei i ideologii w kształtowaniu wizerunku państw MIKTA i ich percepcji ładu międzynarodowego.

Niewątpliwie mocną stroną rozprawy jest urozmaicona literatura – dobrana starannie, tylko częściowo dostępna na krajowym rynku wydawniczym, oparta w dużej mierze na oficjalnych dokumentach i źródłach obcojęzycznych (ss. 240-264). Duży udział w źródłach ma netografia ale jest to uzasadnione charakterem wybranej tematyki. Jak można sądzić, kandydatka wyraźnie przydaje źródłom internetowym charakter służebny wobec źródeł

drukowanych. Dobrze to świadczy o autorce, która dokonała solidnej kwerendy. Przykładem jest uwzględnienie cenionego, choć relatywnie słabo znanego w krajowej literaturze politologicznej artykułu Eduarda Jordaana (Politikon, 2003), w którym dokonał on charakterystyki tradycyjnych i nowych państw średniego rzędu (średnich mocarstw) koncentrując się na ich cechach konstytutywnych i behawioralnych. Tenże podział, odpowiednio uaktualniony i rozwnięty jest bardzo dobrze widoczny w pracy. Dysertacja dodatkowo zyskałaby, gdyby autorka wykorzystała kanoniczny dla badań nad państwami średniego rzędu artykuł duńskiego badacza Carstena Holbraada (*The Role, of Middle Powers, „Cooperation and Conflict”*, 1971), a także prace takich badaczy przedmiotowego zagadnienia jak Jonathan Ping, Andrew F. Cooper, Ann-Marie Slaughter, Richard A. Higgot, Kim Richard Nossal, Miles Kahler, Songbae Kim, Gareth Evans, Bruce Grant, Oran R. Young. Część z nich (np. Ping) zaprezentowała w literaturze dobrze przyjęte modele pomiaru potencjału i zdolności materialnych państw średnich. Inni, jak np. Cooper, Higgot i Nossal analizowali specyficzne zachowanie (ang. *behaviour*) państw średniego rzędu odróżniające je od pozostałych grup państw. W szczególności Cooper na tym tle zaproponował już na początku lat 90. ubiegłego wieku (1993) kompleksowy model badania państw średniego rzędu, który byłby niezwykle użyteczny dla pracy.

Silną stroną pracy mogłyby być wywiady eksperckie z osobami odpowiedzialnymi za projektowanie, tworzenie i zarządzanie strategiami budowy statusu międzynarodowego państw MIKTA. Niestety, kandydatka nie skorzystała z tej możliwości, a szkoda bowiem wykorzystanie tych narzędzi pozwoliłoby zebrać informacje z pierwszej ręki i przynajmniej częściowo zweryfikować analizowane dane z perspektywy różnych interesariuszy. Tę lukę wypełniają dane ilościowe, pieczołowicie analizowane przez mgr Poterę.

Podsumowując tę część recenzji, warsztat metodologiczny pani mgr Natalii Potery należy ocenić jednoznacznie pozytywnie, czego nie zmieniają wskazane uwagi. W pracy przeważa ujęcie praktyczne, wiele miejsca zajmuje zagęszczony opis budowany w oparciu o trzy grupy atrybutów jakimi dysponują państwa grupy MIKTA. Praca niewątpliwie ma charakter politologiczny, a problem badawczy jest zarysowany w sposób klarowny i logicznie spójny.

Ocena treści rozprawy

Pierwszy rozdział rozprawy (ss. 12-58) ma charakter konceptualny i jest zogniskowany na rozumieniu podstawowej kategorii wykorzystywanej w pracy – potędze. Badaczka koncentruje się na uchwyceniu jej istoty opierając się na czterech ujęciach: potęgometrii,

potęgonomii, teorii kolejności urodzeń Adlera i teorii systemów-światów sformułowanej przez Immanuela Wallersteina. Autorka nakreśliła w tym rozdziale podstawy analizy wskazując na atrybuty materialne, behawioralne i ideologiczne, pozwalające na wyróżnienie państw średniego rzędu z szerszej społeczności państw. Konsekwentnie analizowała też w rozdziale pierwszym problematykę władzy strukturalnej pozwalającej kształtować określony zestaw norm i zmieniać porządek międzynarodowy w sposób perswazyjny. W rozdziale pierwszym kandydatka skupiła się na władzy, którą dysponują państwa. Nie zdecydowała się jednak na naszkicowanie metarelacji między władzą i wiedzą poprzez ukazanie wartości dyskursu jako mechanizmu dominacji oraz deliberacji jako narzędzia kontestacji określonego porządku oraz zestawu wartości. Powodem takiego stanu rzeczy było najpewniej skupienie się na logice realistycznej, w której brakuje zniuansowanego podejścia do relacji władzy z wiedzą, stanowiącej istotę hierarchii w społeczności międzynarodowej, podkreślanej przez poststrukturalistów i przedstawicieli teorii postkolonialnych.

Wiele miejsca w rozdziale pierwszym poświęcono na przedstawienie porządku międzynarodowego w perspektywie realistycznej oraz miejsca, które zajmuje w nim siła. Może to nieco zaskakiwać, bowiem państwa średniego rzędu koncentrują się raczej na poszukiwaniu perspektyw współpracy (na co wskazuje szkoła liberalna), nie zaś eksponowaniu na zewnątrz atrybutów siły. Ta ostatnia jest jednak ważna ze względu na racjonalność podejmowania decyzji przez przywódców oraz naturalne dążenie do dominacji gdzie władza traktowana jest jako cel sam w sobie, do którego dążenie nie tylko kształtuje interakcje między państwami ale także prowadzi do tworzenia nierówności między nimi (s. 18). Kandydatka rozwija ten wątek odwołując się m.in. do ujęć neoliberalnych oraz marksistowskich (Wallerstein, Harvey) wskazując bardzo przytomnie, że polityka międzynarodowa nie jest prowadzona tylko przez państwa, ale także transnarodowo i transgranicznie, a mechanizm dominacji jednego podmiotu nad drugim może być także powodowany nierównościami w zakresie wymiany dóbr.

Rozdział jest napisany bardzo kompetentnie, jednak warto tutaj pokusić się o szerszy komentarz odnośnie do wyzyskania dwóch teorii w tej części pracy. Po pierwsze, kandydatka pisząc o systemie państw reinterpretuje ujęcie Wallersteina uznając państwa średniego rzędu za półperyferia, stanowiące „strefę buforową” (pisownia oryginalna) między peryferiami i państwami rdzenia. Kandydatka wprowadza nową kategorię analityczną (półperyferie+), które utożsamia z grupą nowych średnich potęg, ale jej nie rozwija. Mgr Potera ma rację wskazując, że państwa semiperyferyjne działają jako strefa buforowa między centrum a peryferiami. Swoją narrację osadza w perspektywie wallersteinowskiej (a pośrednio też

marksistowskiego) przekonania o fundamentalnej rzeczywistości konfliktu społecznego wśród materialnie usytuowanych grup ludzkich, troski o istotną całość, przejściowy charakter form społecznych i teorii ich dotyczących, centralność procesu akumulacji i dialektyczny sens ruchu poprzez konflikt i sprzeczność. Dyskusyjne jest wszakże, czy państwa MIKTA można diagnozować jako „półperyferia”, biorąc pod uwagę ich uświadomione dążenie do centralności i obecność w najbardziej elitarnych formatach współpracy międzynarodowej, dodajmy niedostępnych dla wielu państw rdzenia (np. brak Holandii i Hiszpanii w G20), znaczne przewagi komparatywne (wobec państw rdzenia), relatywnie niskie, w porównaniu do lat 70. i 80. ubiegłego wieku, uzależnienie państw MIKTA od działań politycznego centrum, które we współczesnych stosunkach międzynarodowych trudno jednoznacznie wskazać. Z pewnością jednak zaprezentowane przez autorkę dysertacji ujęcie skłania do refleksji i jest bardzo wartościowe poznawczo.

Po drugie, w ciekawym fragmencie rozdziału pierwszego kandydatka nawiązuje to psychologicznych teorii (teoria kolejności urodzeń Adlera z 1964 r.) wskazujących na syndrom środkowego/średniego dziecka. Kandydatka posługując się koncepcjami z zakresu psychologii rodziny przenosi schematy zachowań postępowania wobec średniego rodzeństwa znajdującego się pod władzą rodzicielską na poziom międzynarodowy. Niestety zastosowanie tej perspektywy jest subotymalne. Podobnie jako klasyczni realiści kandydatka przenosi zachowania indywidualne lub zachodzące w małych grupach, na poziom międzynarodowy, co nie jest uzasadnione. Inna jest też konstrukcja zależności w rodzinie oraz w społeczności międzynarodowej. O ile w rodzinie władzę sprawują rodzice lub rodzic, o tyle w stosunkach międzynarodowych trudno mówić o tak wertykalnej relacji pomimo dostrzegalnej asymetrii między państwami w zakresie zasobów politycznych, gospodarczych, czy informacyjnych. Trudno także stawiać znak równości między zachowaniem jednostek w mikrostrukturach społecznych i państw, jako wspólnot wyobrażonych, istniejących w ramach trójkąta wewnątrzpaństwowych powiązań: władza-terytorium-ludność.

Znacznie bardziej uzasadnione, można wręcz powiedzieć wzorcowe, jest prześledzenie przez mgr Poterę elementów tzw. średniopotęgowości a także dostrzeżenie przez nią różnic między tradycyjnymi (starymi) a wzrastającymi (nowymi) potęgami, z jednym wszakże zastrzeżeniem – nie w każdym przypadku państwa grupy MIKTA można określić mianem półperyferii pod względem gospodarczym (*vide* Australia, czy Korea Południowa).

Rozdział zamykają rozważania poświęcone „średniości” MIKTA. Kandydatka powinna ostrożnie podchodzić do charakteryzowania tej struktury jako organizacji (z pewnością nie jest to organizacja ponadnarodowa), a także porównać ją do wskazanych przez siebie struktur

– BRICS i IBSA. Ta część rozdziału jest napisana w interesujący sposób wskazujący na główne obszary współpracy państw MIKTA. Nie podzielam jednak poglądu kandydatki wskazującej, że „Wszyscy członkowie MIKTA (...) pomimo swojego wewnętrznego potencjału, zazwyczaj są postrzegani jako podmioty drugiego rzędu” (s. 52). To opinia autorki dysertacji jest odważna ale nie znajduje poparcia w literaturze.

Ogółem rozdział pierwszy jako bardzo ważny dla całości pracy można uznać, pomimo kilku uwag, za klarowny i solidnie napisany zarówno od strony merytorycznej jak i językowej. Wydaje się, że mgr Potera udało się zbudować solidną podstawę pod dalsze rozdziały, które koncentrują się na charakterystyce głównych atrybutów siły państw grupy MIKTA.

W rozdziałach 2-4 kandydatka zajmuje się odpowiednio atrybutami: materialnymi, behawioralnymi i ideowymi (ideacyjnymi), jakimi dysponują państwa grupy MIKTA. W ocenie recenzenta mgr Potera wskazane części pracy przygotowała bardzo rzetelnie, opierając się przy tym na wartościowej literaturze przedmiotu.

W **rozdziale drugim** (ss. 59-110) Natalia Potera koncentruje się na atrybutach materialnych stanowiących bardzo ważne czynniki budowy pozycji międzynarodowej państw MIKTA. Autorka nawiązuje w tym rozdziale do badań z zakresu geopolityki i geoekonomii wskazując m.in. na znaczenie potencjału ludnościowego, terytorium, gospodarki narodowej, specjalizacji w zakresie prowadzonych polityk sektorowych, potencjału obronnego. Badania mają charakter komparatystyczny i pozwalają na naświetlenie takich zagadnień w poszczególnych państwach MIKTA jak: system edukacyjny i jego jakość, wydatki na zbrojenia czy charakterystyka głównych wskaźników makroekonomicznych (warto tu zauważyć, że kandydatka stara się unikać operowania nominalnym PKB, zastępując go PKB *per capita*). Dzięki przyjęciu ograniczonej liczby kryteriów pomiaru siły materialnej państw MIKTA kandydatka potrafi „wyłuskać” specyficzne problemy ograniczające rozwój państw ugrupowania. Przykładem może być tutaj Korea Południowa, zmagająca się z problemem gwałtownie starzejącego się społeczeństwa i mało inkluzywnego systemu edukacyjnego, jak również Meksyk nie radzący sobie z przestępczością zorganizowaną i niską efektywnością struktur rządowych, a nawet Australia, której rozwój jest silnie uwarunkowany przez dostępność zasobów naturalnych, zmiany klimatyczne, migracje oraz presję polityczną związaną z międzypaństwową rywalizacją o wpływy na Pacyfiku.

Zaproponowany przez kandydatkę w rozdziale drugim podział na państwa budujące swój rozwój na potencjale demograficzno-gospodarczym (Meksyk, Indonezja), technologiczno-wojskowym (Korea Południowa, Turcja), oraz zasobowo-edukacyjnym

(Australia) może nie jest odkrywczy i potwierdza stanowisko ugruntowane w literaturze politologicznej, jednakże kandydatka bazując na kombinacji metod jakościowych i ilościowych aktualizuje informacje i wskazuje na istnienie specjalizacji poszczególnych państw MIKTA, co można uznać za wartość w recenzowanej pracy.

Rozdział jest napisany starannym (czasem odrobinę publicystycznym ale w granicach normy) językiem naukowym. Niewątpliwym atutem rozdziału mogłoby być rozbudowanie wątku edukacyjnego w Australii w ramach polityk sektorowych, tj. poświęcenie miejsca rozwijanej w tym państwie (obok Kanady zaliczanej także do państw średniego rzędu) polityce wielokulturowości, mającej znaczenie z punktu widzenia poziomu integracji społecznej.

Rozdział trzeci (ss. 111-171) autorka skupiła na zachowaniach zarówno decydentów (decyzje polityczne, działania) jak i postawach obywateli, które wpływają na pozycję państw MIKTA w stosunkach międzynarodowych. Odwołała się też do koncepcji dyplomacji kulturalnej (nieprecyzyjnie określanej w pracy jako kulturowa), publicznej a także ogółu działań związanych z kształtowaniem wizerunku państwa. Zastosowano pojęcia *hard/soft/sharp power*, pominięto jednak pojęcie *smart power*. Kandydatka skupiła się na strategiach poszczególnych państw i przedstawiła je w przekonujący sposób, wskazując nie tylko na odmienności ale także podobieństwa. Rozdział pozwala na wyciąganie wniosków dzięki walorom porównawczym. Na uwagę zasługuje duża praca autorki, która zanalizowała intensywność sieci dyplomatycznych poszczególnych państw MIKTA, a także działania nakierowane na *branding* narodowy (budowanie marki narodu). Niezwykle ciekawie na tym tle prezentują się zwłaszcza podrozdziały poświęcone Korei Południowej i Turcji, w których kandydatka wskazuje na poszukiwanie przez te państwa równowagi między rozbudową potencjału militarnego (*hard power*) oraz inwestycjami w kulturę i służbę dyplomatyczną (*soft power*). Na uwagę zasługuje też dostrzeżenie przez mgr Poterę ograniczeń zaangażowania dyplomatycznego Australii - państwa zaliczanego do zachodniego rdzenia a jednocześnie podmiotu coraz bardziej „pogodzonego” ze swoim statusem politycznym i skłaniającego się ku selektywnej bilateralizacji i regionalizacji aktywności zewnętrznej.

Pomimo niezaprzeczalnych zalet rozdziału trzeciego, opartego na solidnych źródłach i prowadzącego do oryginalnych i wartościowych przemyśleń kandydatka mogłaby podnieść wartość recenzowanej części pracy poprzez zaktualizowanie swojego spojrzenia na dyplomację, wychodząc poza klasyczne struktury i normy traktatowe, regulowane w Konwencji Wiedeńskiej o Stosunkach Dyplomatycznych z 18 kwietnia 1961 r. i więcej miejsca poświęcić zaangażowaniu państw MIKTA w nowoczesną, postwestfalską

dyplomację. Ta ostatnia w wymiarze przestrzenno-kontekstualnym wykracza poza tradycyjne kanały bilateralne i multilateralne i jest prowadzona w nowych lokacjach – międzynarodowych targach, siedzibach korporacji transnarodowych, agencjach ratingowych, mediach (także społecznościowych). W wymiarze normatywnym (o czym w wielu miejscach kandydatka wspomina) pojawiają się nowe zestawy norm i praktyk, a przedstawiciele dyplomacyjni pracują w ramach układów sieciowych (grup epistemicznych, sieci rzeczniczych) opartych na płynnych i otwartych relacjach między podmiotami działającymi w specjalistycznych obszarach tematycznych. Zachodzi pytanie jak, w tych dość płynnych ramach deliberacji, znajdują się przedstawiciele państw MIKTA? Wreszcie w wymiarze komunikacyjnym tradycyjne kanały komunikacji są stopniowo wypierane przez nowe wzory komunikacyjne, oparte wzroście znaczenia technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT), dyplomacji publicznej oraz sieci społecznych, pozwalających na wyłonienie się nowych form politycznego aktywizmu. Należy oddać mgr Poterze, że do tych trendów nawiązuje, jednak byłoby znakomicie gdyby w dysertacji znalazł się rozdział technologiczny (o tym postulacie wspominałem już na początku recenzji), pozwalający rozwinąć wspomniane zagadnienia. Z pewnością jest to rekomendacja na przyszłość, a także zachęta do rozwinięcia agendy badań.

Ostatni, **czwarty rozdział** (ss. 172-226) poświęcono studiom przypadków dotyczących atrybutów ideologicznych (a właściwie ideacyjnych) odnoszących się, jak wskazuje autorka, „do samopozycjonowania się państw MIKTA w systemie globalnym” (s. 10). Wydaje się, że głównym motywem uwzględnienia tego rodzaju było zrównoważenie wpływu zewnętrznych i wewnętrznych czynników wpływających na status państw grupy. Autorka dysertacji skupiła się na oddziaływaniach wewnątrz krajowych (politycznych, gospodarczych, społecznych). Ten rozdział jest cenny i wyjątkowo interesujący bowiem kandydatce udało się wskazać na utrzymującą się zwłaszcza w nowych państwach średniego rzędu dysharmonię między realizowaniem na zewnątrz ról pozwalających na charakterystykę danego państwa jako „dobrego obywatela międzynarodowego”, a wewnętrzną niestabilnością polityczną przyjmującą, na co wskazują przykłady Turcji i Korei Południowej, bardzo gwałtowne formy replikujących się kryzysów na szczytach władzy. Rozdział ten jest ważny dla wewnętrznej spójności pracy bowiem pozwala odpowiedzieć na pytanie, czy poszczególne państwa MIKTA dążą do kontestacji, czy też podtrzymania obecnego ładu międzynarodowego i jaką rolę w jego percepcji odgrywają czynniki wewnętrzne.

Tak jak w przypadku poprzednich rozdziałów można było pokusić się o rozbudowanie recenzowanej części pracy. Kandydatka skupiła się na samokształtowaniu pozycji państw

MIKTA, ale wyraźnie mniej zwróciła uwagę na to, jak ich działania odbierane są na zewnątrz. Przedstawienie intersubiektywnego oglądu natury i charakteru idei prezentowanych przez elity polityczne państw MIKTA byłoby wartością dodaną, wnoszącą wiele do i tak już udanej pracy.

Zakończenie dysertacji (ss. 227-234) stanowi dla Natalii Potery okazję do podsumowania rozważań prowadzonych w poszczególnych rozdziałach a także do odniesienia się do celu, hipotez i pytań badawczych. Autorka tę część pracy przygotowała rzetelnie (do czego już przyzwyczaiła we wcześniejszych rozdziałach). Co istotne, w zakończeniu wyszła poza formułę streszczenia pracy i zaprezentowała szereg własnych, oryginalnych przemyśleń. Dużą wartość mają obserwacje mgr Potery (które osobiście podzielam - MR), zgodnie z którymi postrzeganie państw średniego rzędu tylko przez pryzmat teorii ról byłoby zbyt wąskim ujęciem. Przedstawione przez kandydatkę rozwarstwienie wskazujące na stare i nowe państwa charakteryzujące się „średniością” pozwoliło jej wysnuć interesujące wnioski na temat prezentowanych przez te państwa podejść do: 1. porządku międzynarodowego, 2. szans zmiany (poprawy) miejsca w strukturze społeczności międzynarodowej; 3. kierunków polityki zagranicznej. Obserwacje te są cenne i składniają do refleksji, a także dają nadzieję na kontynuację i rozwinięcie badań.

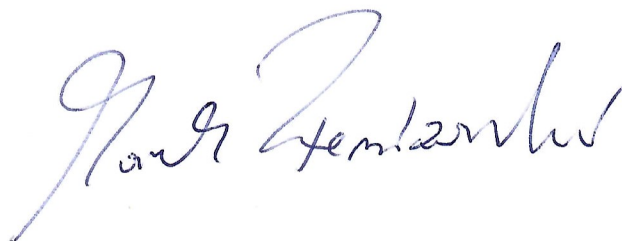
Dysertację zamykają rekomendacje na przyszłość dotyczące współpracy państw średniego rzędu w ramach MIKTA, które, jakkolwiek idealistycznie wyglądają na tle realistycznej wymowy całej pracy, mogą, w przypadku choćby częściowego wdrożenia, przyczynić się do lepszego zarządzania wyzwaniami i szansami państw grupy wynikającymi z uczestnictwa w zróżnicowanych formatach współpracy międzypaństwowej.

Konkluzje

Rozprawa doktorska mgr Natalii Adrianny Potery pt. „Znaczenie „średniości” w globalnym systemie międzynarodowym. Państwa członkowskie MIKTA jako studium przypadku”, napisanej pod kierunkiem prof. UAM dr hab. Przemysława Osiewicza jest interesującym i udanym studium perspektyw awansu w hierachii globalnego systemu międzynarodowego państw średniego rzędu, które od drugiej dekady XXI wieku współpracują ze sobą w ramach grupy MIKTA. Badania autorki prowadzone z widoczną pasją badawczą doprowadziły do stworzenia dzieła spójnego, które może okazać się bardzo pomocne badaniach z zakresu nauk o polityce i administracji, nauk o bezpieczeństwie a także nauki o stosunkach międzynarodowych. Na uwagę zasługuje umiejętne korzystanie przez

autorkę dysertacji z dorobku nauk społecznych, w tym zwłaszcza nauki o polityce i administracji.

Rozprawa doktorska mgr Natalii Potery, pomimo zgłoszonych uwag (a może raczej sugestii dla ambitnej badaczki i zachęty do rozwijania agendy badawczej), zasługuje na wysoką ocenę. W moim przekonaniu autorka rozprawy udanie połączyła zagadnienia z zakresu teorii i praktyki, nadto wykazała się znaczną dojrzałością badawczą decydując się na podjęcie trudnego tematu. Recenzowana rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego i wskazuje na umiejętność praktycznego zastosowania w pracy naukowej podstaw teoretycznych nie tylko z zakresu nauk o polityce i administracji, ale też innych nauk społecznych. Uważam, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia wymogi określone w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2021 r, poz. 478). Wnioskuje o dopuszczenie mgr Natalii Potery do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Prof. Ziemianka". The signature is fluid and cursive, written on a white background.